

УДК 378.147.091.33-027.2]:7

ОРГАНІЗАЦІЯ СТУДЕНТАМИ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ В ПРОЦЕСІ ЇХ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ПІДГОТОВКИ

Гусева Л.Г.,
викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

У статті розглядається проблема художнього простору, його організація студентами під час образотворчої підготовки в умовах навчального процесу. Наголошується важливість опанування студентами виражальних засобів образотворчого мистецтва у процесі навчання та їх подальше застосування у створенні художнього простору мистецького твору. Аналізуються аспекти художнього мислення та їх роль у створенні художнього образу та художнього простору.

Ключові слова: образотворча підготовка, мистецька освіта, художній простір, художній образ, художня ява, художнє мислення, культурологічний підхід.

В статье рассматривается проблема художественного пространства, его организация студентами во время изобразительной подготовки в условиях учебного процесса. Отмечается важность освоения студентами выразительных средств изобразительного искусства в процессе обучения и их дальнейшее применение в создании художественного пространства художественного произведения. Анализируются аспекты художественного мышления и их роль в создании художественного образа и художественного пространства.

Ключевые слова: изобразительная подготовка, художественное образование, художественное пространство, художественный образ, художественное воображение, художественное мышление, культурологический подход.

Husieva L.H. STUDENTS' ORGANIZATION OF THE ARTISTIC SPACE IN THE PROCESS OF THEIR EDUCATIONAL PREPARATION

The article deals with the problem of artistic space, its organization by students during visual training in the educational process. It is emphasized the importance of mastering students in the process of teaching expressive means of fine arts and their further application in creating the artistic space of an artistic work. The aspects of artistic thinking and their role in creation of artistic image and artistic space are analyzed.

Key words: visual training, artistic education, artistic space, artistic image, artistic imagination, artistic thinking, cultural approach.

Постановка проблеми. Образотворча діяльність – універсальний досвід, який може розкрити всю повноту стосунків людини й довколишнього середовища і через розвиток різнобічних потенціалів особистості сприяти її саморозвитку і самовияву. Тому образотворча підготовка фахівців художньо-педагогічного спрямування завжди є актуальною. Важливим питанням образотворчої підготовки є вміння студентів організувати художній простір мистецького твору. У зв'язку з недостатнім вивченням цієї проблеми вона заслуговує на увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень, присвячених проблемам художньої освіти та історії її розвитку можна зазначити праці О. Рудницької, Г. Падалки, Л. Ільясової, Л. Бичкової, Н. Дідик, О. Олексюк, О. Пунгіної, О. Чепелик та ін. Проблема простору розглядалася філософами та мислителями ще в античному світі, однак саме поняття почало формуватися в XIX – XX ст. Вирішення художнього

простору в творах мистецтва дослідники розглядають з точки зору інтуїтивної або змістової глибини та геометричної побудови. Особливості художнього простору розкриті у працях сучасних дослідників образотворчого мистецтва Д. Левченкова, В. Власова, А. Тебенів, М. Юр, Л. Бабенка, В. Татаркевича, Н. Сокольникової. Праці О. Шпенглера, П. Флоренського, Х. Ортегі-і-Гассет, М. Хайдеггера, М. Мерло-Понті, Ю. Лотмана, С. Даніеля, Ю. Борєва та інших дослідників можна назвати вагомим внеском в осмислення проблеми художнього простору.

Постановка завдання. Мета статті – розглянути проблему художнього простору та виявити складники образотворчої підготовки, які формують уміння студентів організувати художній простір за допомогою виразних засобів образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія освіти показує, що уявлення щодо художньої освіти, її змісту,

методів постійно змінюються. Це залежить від розуміння загальних завдань освіти та ролі мистецтва в житті суспільства; від визначення суспільством найбільш цінного художнього досвіду для його передачі наступним поколінням. Як засіб розвитку духовної культури особистості, образотворча підготовка поєднує в собі художню освіту та естетичне виховання. У різні часи вона узгоджується з «картиною світу» певної епохи та впливає на здатність митця формувати своєю творчістю відповідний художній простір.

Так, в античному світі «*techne*» – одночасно ремесло й мистецтво, що відображає внутрішні зв'язки цих галузей людської діяльності, як вказує сучасний польський філософ і письменник, дослідник цієї проблеми В. Татаркевич [10]. Школи Давньої Греції базувалися на наслідуванні космосу як цілісного твору мистецтва, що є джерелом гармонії та краси. В епоху Відродження мистецтво і система художньої освіти відповідає принципу «мистецтво формує все». Митець стає носієм етичних і естетичних цінностей, найбільш цінними рисами якого вважаються: художній погляд на речі, професійна самостійність, володіння спеціальними навичками. В Україні такою епохою Відродження, за визначенням українського вченого, церковного діяча І. Огієнка, стало XVII століття – період українського бароко [6].

Поява нових стилів і напрямів у мистецтві XIX – XX століть зумовила й становлення відповідної художньо-педагогічної системи, – зазначає дослідниця проблем художньої освіти Н. Молева [5]. Зміни в сучасному суспільстві теж мають прояви в мистецтві та потребують змін у системі художньо-педагогічної освіти, як наголошує сучасний український мистецтвознавець О. Чепелик [13].

Розвиток науки у XX ст. актуалізував питання співвідношення етичних норм і художньої культури. Трансформація цінностей, менталітету, світосприйняття призвела і до зміни засобів художнього вираження. Художній твір у контексті парадигми сучасного мистецтва не вичерпується роллю матеріального об'єкта, а втілює в собі спосіб «проживання» його творцем ситуації даної соціокультурної реальності. Таким чином, можна зазначити, що мистецтво може розглядатися не стільки як квінтесенція духовно-культурного досвіду, але і як одна з форм (конкретно-художня) загальної соціальної практики, що дозволяє репрезентувати реальні умови життєдіяльності людей в уявних образах і символічних відносинах [2].

Образотворче мистецтво, за визначенням Н. Сокольникової, – вид пластичних мистецтв, що містить площинні живопис і графіку та об'ємно-просторову скульптуру [9]. В. Власов до образотворчого мистецтва відносить будь-яку художню діяльність зі створення зримих образів у будь-яких формах і різноманітними засобами: графічними, живописними, скульптурними, архітектонічними [1, с. 52]. Це дозволяє йому віднести до галузі образотворчого мистецтва, окрім живопису, графіки, скульптури, також архітектуру й декоративно-прикладне мистецтво. Образотворче мистецтво обов'язково має містити елементи художньої творчості й образотворчості, що полягає у предметності образу. Але головним змістом образотворчого мистецтва, яке б визначення воно не мало, є «художня трансформація простору».

Оскільки мистецтво, відображаючи дійсність, передбачає створення художнього простору, то одним із важливих завдань під час образотворчої підготовки студентів є формування вмінь організації та моделювання художнього простору.

Проблема художнього простору є досить складною, її вирішенням займалося чимало науковців, драматургів, літературознавців, мистецтвознавців, художників. Відтворюючи реальний простір на полотні, художник одночасно формує художній простір, в якому відбуваються певні події. Художній простір відрізняється від дійсності наявністю в ньому так званої художньої умовності. Художньо-відображений простір має естетичний зміст, що зумовлений такими факторами, як: світогляд автора, його ставлення до зображуваних подій, специфіка використаного матеріалу, особливості певної епохи тощо. Таким чином, мистецтво, вбираючи в себе всі досягнення людства, по-своєму перевтілює і змінює їх, відображаючи в своїх творах дух часу і внутрішній світ художника, що живе в цьому часі.

Поняття простору в мистецтві складне і багатогранне, адже воно відображає різні рівні художнього процесу. В науковій літературі зустрічаються різні термінологічні визначення поняття художнього простору: «художній простір твору», «образний простір», «художній простір мистецтва» та ін. Це вказує на недостатнє вивчення цієї проблеми. Оскільки саме поняття почало формуватися тільки в кінці XIX – початку XX ст., то спектр питань, що пов'язані з усіма можливими трансформаціями простору в сучасному мистецтві, надзвичайно широкий і потребує ґрунтовного вивчення.

Художній простір в енциклопедичному філософському словнику за редакцією О. Івіна визначається як простір твору мистецтва, сукупність тих його властивостей, які надають йому внутрішньої єдності й завершеності та наділяють його характером естетичного [11].

Художній простір є інтегральною характеристикою художнього твору. Вирішення проблеми простору впливає на всі образотворчі засоби, які використовує художник, та становить одну з ключових ознак художнього стилю. Особливо виразно, як наголошує у своєму дослідженні Д. Левченков, це проявляється в живописі, стосовно якого поняття художнього простору проаналізовано найповніше [4, с. 49]. Проблема художнього простору, зазначає автор, розглядає не лише колір, світло, лінію живописного зображення, його глибину й деталізацію, але й динаміку, символізм, ставлення до канону та ін. Суттєвий внесок в осмислення проблеми художнього простору зробили О. Шпенглер, П. Флоренський, Х. Ортега-і-Гассет, М. Хайдеггер, М. Мерло-Понті та ін.

Зокрема, про те, що «вся культура може бути витлумачена як діяльність з організації простору», писав П. Флоренський [12, с. 79]. Він зазначав, що художній простір має бути символом духовного простору, простору «справжньої, іншої реальності». П. Флоренський вважав, що мистецтво не ставить перед собою завдання відтворити дійсність на основі прямої перспективи, як про це думали художники Відродження. На думку вченого, природний, або видимий простір – лише частина цілого, більшого, невидимого, але знаного простору. Саме такий художній простір створювало, на його думку, середньовічне образотворче мистецтво, яке не дублювало дійсність, а давало найглибше осягнення її архітектоніки, матеріалу, смислу.

Аналізуючи еволюцію художнього простору, Х. Ортега-і-Гассет вбачає в постійних змінах, що відбуваються в мистецтві, передусім, зміну художнього простору. В основі змін художнього простору, як вважає автор, лежать глибинні зміни в культурі епохи, яка визначає адекватне їй мистецтво й необхідний для нього художній простір. Характеризуючи художній простір, Ортега-і-Гассет також протиставляє геометричну глибину, якої досягають за допомогою системи прямої перспективи, та інтуїтивну або змістовну його глибину [7].

Еволюціонувавши в напрямі від зображення відчуття до зображення ідеї, простір паралельно був пов'язаний з процесом вивільнення мистецтва від «тягаря людської

матерії», названий Х. Ортегою-Гассетом «дегуманізацією мистецтва», як зазначає мистецтвознавець, дослідниця проблеми простору М. Юр [15].

Художній простір, на думку Ю. Лотмана, становить модель світу конкретного автора, виражену мовою його просторових уявлень. Ця мова менш індивідуальна і більшою мірою належить часу, епосі, суспільним і художнім групам, ніж те, що художник цією мовою говорить, ніж його індивідуальна модель світу. Інший дослідник цієї проблеми С. Даніель у монографії «Мистецтво бачити» вказує на зв'язок характеристик художнього простору з жанром і сюжетом, поєднанням темного і світлого, фігури й фону.

Як зазначає дослідниця проблеми художнього простору в сучасному образотворчому мистецтві А. Тебенова, проблема інтуїтивної, або змістовної глибини є однією з основних в теорії художнього простору. В цьому понятті об'єднуються питання перспективи, дистанції, лінії, кольору тощо.

Отже, ми бачимо, що в розумінні сприйняття художнього простору підкреслено ті його властивості, які наділяють його характером естетичного, надають йому внутрішньої єдності й завершеності. «Мова художнього простору виступає як один із компонентів загальної мови, якою говорить художній твір» [3, с. 63]. Водночас для образотворчого мистецтва характерним є те, що художній простір, який представляє модель світу, автор виражає мовою його просторових уявлень. Для образотворчих мистецтв просторова побудова в розкритті художнього образу є головною характеристикою.

У мистецтві Нового часу віднайти єдиний принцип просторового мислення, якого б дотримувалися митці, неможливо, оскільки для вираження власного задуму та конструктивної ідеї твору вони застосовують різні з відомих перспектив і типів просторових форм, а на основі їх поєднань і зсувів виникають небачені трансформації простору в картині. Нове просторове мислення формує складну для сприйняття пластичну мову, де головним елементом композицій є абстрактна форма, як констатує дослідниця проблеми художнього простору в сучасному мистецтві М. Юр.

У сьогоdnішньому світі виклики життя вимагають від викладача концептуального навчального плану, а від студента - синтезованої цілісної ідеї в навчанні і дослідженні (концепції, що проблематизує) і розуміння когнітивної естетики (краси критичного погляду), – вважає О. Чепелик [13]. Для того,

щоб викладачі мистецької освіти могли це реалізувати, потрібне розуміння того, що в мистецтві йдеться не лише про віртуозність виконання і набуття навичок, але й про спосіб мислення. Мистецтво, крім емоційного відгуку на дійсність або твір мистецтва, також має пізнавальну функцію.

Під час навчання, у процесі образотворчої підготовки, студенти опановують різні дисципліни художнього циклу: композицію, рисунок, живопис, скульптуру, графіку, перспективу. Кожна дисципліна образотворчого циклу формує у студентів необхідні складові мистецького досвіду: розвиває композиційне бачення і мислення, забезпечує їх необхідною мовою, необхідними елементами для моделювання та організації художнього простору в мистецькому творі. Мова образотворчого мистецтва невербальна, це мова форм, ліній, тону, кольору, ритму, співвідношень. Художник мислить і оперує образами, природа яких предметно-чуттєва, і мистецтво здатне, не відриваючись від предметно-чуттєвої природи явищ, робити широкі узагальнення і створювати художню концепцію світу.

Образотворча підготовка, завдяки специфіки завдань і навчальних тем, що поступово ускладнюються, створює умови для активізації художнього мислення студентів, сприяє створенню ними художніх образів. Своєрідність художнього мислення проявляється в образно-чуттєвому досягненні світу, в органічному синтезуванні результатів дії раціонального та емоційного механізмів уяви. Художній образ, поєднуючи продуктивну (емоційну активність) та конструктивну (вміння мислити цілісно) складові елементи художнього мислення, стає основою творчого процесу. В ході творчого процесу завдяки високій естетичній вибірковості, асоціативності та метафоричності художнього мислення, виробляється ідея, концепція художнього твору, здійснюється вибір виразних і виражальних засобів та моделюється художній простір мистецького твору.

Окрім активного сприйняття, процес художнього мислення передбачає втілення, «опредмечення» уявлень в конкретні чуттєві образи. Практичні уміння й навички в цьому плані відіграють важливе і незамінне значення. Образотворча підготовка в умовах художніх майстерень формує у студентів основи осмислення художнього простору та можливість його реалізації в творах образотворчого мистецтва.

Таким чином, моделювання й організацію художнього простору у творах образотворчого мистецтва студенти здійснюють,

опираючись на власний художньо-практичний досвід, набутий у процесі образотворчої підготовки в майстернях рисунку, живопису, графіки, скульптури. За сучасних умов впровадження новітніх технологій такий досвід є основою для розуміння специфіки виразних засобів, матеріалів і технік образотворчого мистецтва та їх відповідного й ефективного застосування. Вважаємо, що нові матеріали та техніки можуть збагатити, а не замінити арсенал виражальних засобів образотворчого мистецтва та розширити межі розуміння художнього простору сучасного мистецтва.

Тому процес образотворчої підготовки спрямований на те, що студенти в умовах наявності великої кількості інформації, глобальної комунікації, навчаються бути самодієвними і розуміти принципи творчої діяльності та вміло застосовувати свій художньо-практичний досвід у створенні художнього простору.

Висновки з проведеного дослідження. Конструювання широких культурологічних підходів стає основою радикальних реформ сучасної освіти багатьох країн, адже саме культура є тим середовищем, яке сприяє розвитку особистості. В таких умовах набуває змін і мистецька освіта й образотворча підготовка, зокрема. Проблема організації художнього простору в умовах образотворчої підготовки студентів потребує подальшого вивчення та дослідження різних її аспектів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Власов В.Г. Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства: в 10 т. Спб.: Азбука-классика, 2004–2009. Т. 4. 2006. 751 с.
2. Галеева Т.А., Прудникова А.Ю. Художественные практики XX века как школа толерантности. Екатеринбург, 2008. URL: <http://estetica.etica.in.ua/suchasne-obrazotvorche-mistetstvo-v-kontekstisotsiokulturnogo-analizu/>.
3. Даниэль С.М. Искусство видеть: О творческих способностях восприятия, о языке линий и красок и о восприятии зрителя. Л.: Искусство, 1990. 223 с.
4. Левченков Д.О. Эстетичний семіоз в образотворчому мистецтві: дис. ... на здобуття наук. ст. канд філософських наук. Северодонецьк, 2015. URL: https://www.filosof.com.ua/Avtoreferaty/Levchenkov_dyser.pdf.
5. Молева Н.М. Выдающиеся русские художники-педагоги. М.: Просвещение, 1991. 416 с.
6. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу. К.: Фірма «Довіра», 1992. 141 с.
7. Ортера-і-Гасет Х. Дегуманізація мистецтва. Ортера-і-Гасет. Вибрані твори. К.: Основи, 1994. 253 с.
8. Писанко М.М. Рух, простір і час в образотворчому мистецтві. К.: Вища шк., 1995. 63 с.

9. Сокольникова Н.М. История изобразительного искусства: учеб. пос. для студентов высш. пед. учеб. заведений: в 2 т. М.: Академия, 2007. Т.1. 2007. 304 с.

10. Татаркевич В. Антична і середньовічна філософія. Львів: Свічадо, 2006. Т. 1. 456 с.

11. Философия: Энцикл. слов. / Под ред. Ивина. М.: Гардарики, 2004. URL: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/1342.

12. Флоренский П.А. Исследования по теории искусства. Статьи и исследования по истории и философии искусства и археологии. М.: Мысль, 2000. С. 79–421. URL: http://philologos.narod.ru/florensky/fl_space.htm с.112.

13. Чепелик О.В. Взаємодія культурних просторів, сучасного мистецтва та новітніх технологій, або Мультимедійна утопія / Ін-т проблем сучасн. мист-ва Акад. мист-в України. К.: Хімджест, 2009. 272 с.

14. Юр М. Трансформація простору у живопису початку і кінця ХХ століття. URL: http://mari.kiev.ua/PDF_2011/Hud-Kultura_7-2010/056-065.pdf.

15. Юр М. Художній простір у безпредметному живопису українських художників ХХ століття. Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки: Мистецькі обрії, 2009. Вип. 2(11). Ін-т пробл. сучасн. мист-ва Акад. мист-в України. К., 2009. С. 175–179.

УДК 37.064.1:37.017(045)

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Литвин В.А., аспірант кафедри педагогіки, психології та менеджменту

*КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

У статті висвітлено особливості взаємодії школи та сім'ї у вихованні підрастаючого покоління. Виокремлено основні виховні завдання школи та сім'ї, розкрито форми та методи роботи педагогічних колективів шкіл із батьками. Визначено психолого-педагогічні правила та вимоги процесу налагодження взаємодії з батьками молодших школярів. З'ясовано, що саме організація спільної виховної роботи сім'ї та школи відіграє важливу роль у вирішенні завдань всебічного розвитку особистості та у вихованні школяра.

Ключові слова: школа, сім'я, взаємодія школи та сім'ї, виховання підрастаючого покоління, виховні завдання школи та сім'ї.

В статье освещены особенности взаимодействия школы и семьи в воспитании подрастающего поколения. Выделены основные воспитательные задачи школы и семьи, раскрыты формы и методы работы педагогических коллективов школ с родителями. Определены психолого-педагогические правила и требования процесса налаживания взаимодействия с родителями младших школьников. Выяснено, что именно организация совместной воспитательной работы семьи и школы играет важную роль в решении задач всестороннего развития личности и в воспитании школьника.

Ключевые слова: школа, семья, взаимодействие школы и семьи, воспитание подрастающего поколения, воспитательные задачи школы и семьи.

Lytvyn V.A. INTERACTION BETWEEN SCHOOL AND FAMILY IN UPBRINGING OF JUNIOR PUPILS

The article deals with the features of interaction between school and family in upbringing of younger generation. The main upbringing objectives of school and family are highlighted; forms and methods of work between pedagogical collectives and parents are described. Psychological and pedagogical terms and requirements of the process of establishing interaction with parents of junior pupils are defined. It is established that it is organization of family-school work that plays an important role in solving problems of comprehensive development of personality and in pupils' upbringing.

Key words: school, family, interaction between school and family, upbringing of younger generation, upbringing objectives of school and family.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку демократичного суспільства триває модернізація системи вищої освіти, яка супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці. Необхідно враховувати нові вимоги до виховання

педагогічних кадрів, зокрема професіоналів нової генерації з конкурентоздатним рівнем кваліфікації. Такі зміни є важливим засобом інноваційного оновлення вітчизняної системи педагогічної освіти, оскільки спрямовують майбутніх учителів початкової